

*І Школа стратегічного управління у вищій освіті
для ректорів/проректорів університетів України – цикл вебінарів
проект MNiSW-PW (Міністерства науки і вищої освіти – Варшавського
технологічного університету)*

Вдосконалення методів навчання, у тому числі дистанційного навчання, і дистанційної перевірки результатів навчання

Анджей Красневський
Варшавський технологічний університет

5 листопада 2020 р.

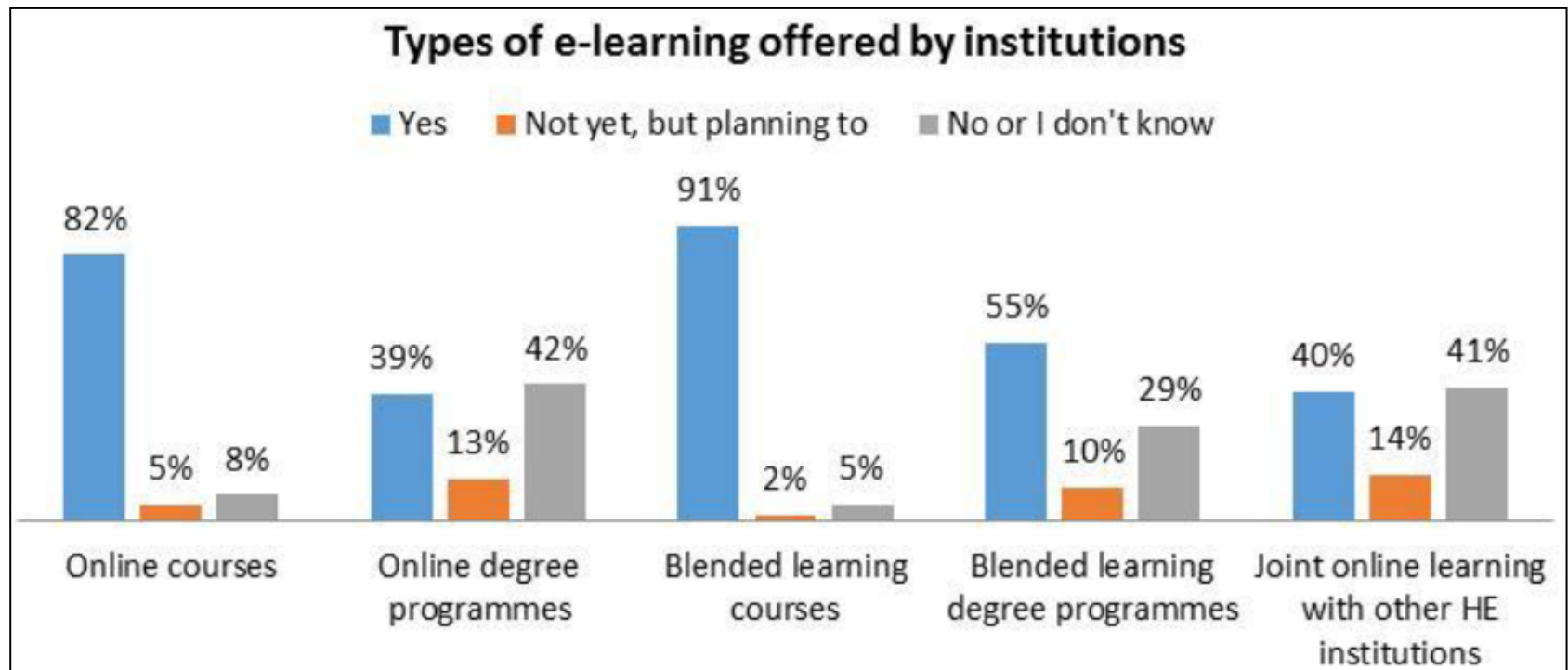
презентація ґрунтується – значною мірою – на статті

А. Краснєвський, «Про якість освіти у час COVID-19: старі відповіді на нові питання?», в: *Викладання після пандемії: Нові питання чи нові відповіді на старі питання?*, Інститут проблем сучасної цивілізації імені Марка Дітріха, Варшава 2020

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ НА ВИЩОМУ РІВНІ

не є нічим новим

- ❑ відкриті університети працюють вже 50 років
- ❑ поряд з популяризацією Інтернету – елемент освітньої пропозиції більшості університетів

джерело: *E-learning in European Higher Education Institutions*, European University Association, November 2014

дистанційне навчання на вищому рівні

новий (у час COVID-19) – масштаб явища навесні 2020: **масове** у надзвичайному режимі перенесення у віртуальний простір «традиційних» форм навчання (emergency online learning)

ключове питання на сьогодні:

як організувати **масове** онлайн-навчання (у підсумку – змішане навчання/blended learning) краще, ніж це відбувалося раніше – «запрограмованим» способом?

правильна відповідь на це питання вирішить питання якості освіти найближчим часом, можливо, на більш тривалий період, ніж здається сьогодні

ПЛАН ПРЕЗЕНТАЦІЇ

- дистанційне навчання і «стаціонарне» навчання
- основна проблема – перевірка результатів навчання
- чи потрібні іспити? а якщо ні, то що натомість?
- і що ще?
- підсумки

ПЛАН ПРЕЗЕНТАЦІЇ

- дистанційне навчання і «стаціонарне» навчання
- основна проблема – перевірка результатів навчання
- чи потрібні іспити? а якщо ні, то що натомість?
- і що ще?
- підсумки

дистанційне навчання у порівнянні зі стаціонарним навчанням

Дистанційне онлайн-навчання (за допомогою Інтернету) – одна з можливих форм навчання

- діють прийняті у 2015 році *Standards and guidelines for quality assurance in the European Higher Education Area*
- специфіка забезпечення якості дистанційного навчання – в багатій літературі
  - *Quality Assessment for E-learning: a Benchmarking Approach*, European Association of Distance Teaching Universities, 2016
  - *Considerations for quality assurance of e-learning provision*, European Association for Quality Assurance in Higher Education, ENQA, Occasional Papers 26, 2018

дистанційне навчання у порівнянні зі стаціонарним навчанням

Теза:

те, що працює для традиційного навчання, як правило,
добре працює і для онлайн-навчання

хоча онлайн-навчання має деякі особливості

приклад

годинна (45 хвилин) лекція

- в університетській аудиторії – добре
- через Інтернет - важко сприймається

слід поділити на коротші частини (приблизно 15 хвилин),
розділені діями за участю студентів: опитування думок
аудиторії за допомогою інструмента типу Mentimeter,
спільна робота на білій дошці (whiteboard) тощо.

дистанційне навчання у порівнянні зі стаціонарним навчанням

Теза:

те, що працює для традиційного навчання, як правило,
добре працює і для онлайн-навчання

Обґрунтування:

аналіз проблем, що виникають при онлайн-навчанні

□ проблеми, які об'єктивно важко вирішити
пов'язані із проведенням занять, що вимагають
міжособистісних контактів або використання ресурсів,
доступних лише в університеті (навчання на медичних,
технічних, деяких природничих чи точних спеціальностях)

 □ проблеми, що виникають внаслідок конкретного
способу впровадження традиційного навчання, що
стають очевидними під час переходу до дистанційного
навчання

ПЛАН ПРЕЗЕНТАЦІЇ

- дистанційне навчання і «стаціонарне» навчання
- основна проблема – перевірка результатів навчання
- чи потрібні іспити? а якщо ні, то що натомість?
- і що ще?
- підсумки

основна проблема

Весна 2020 висвітлила проблему, яку помічали вже роками

Ахіллесова п'ята системи освіти – добросовісна перевірка результатів навчання

У традиційному навчанні часто переважають письмові тести – іспити, колоквіуми, ...

Перенесення цієї форми перевірки результатів навчання у віртуальний простір створює серйозні проблеми – не стільки для студентів, скільки для викладачів

“This may be the first year in history that assessment is harder for universities than for students”

University World News, 28 March 2020

основна проблема

Перенести письмовий тест у віртуальний простір особливо складно, якщо в «традиційній» версії студенти не могли використовувати вихідні матеріали – книги, конспекти, інформацію, доступну в Інтернеті тощо.

відступ

- особистий досвід
- дослідження в середовищі технічних університетів
колоквіуми та іспити «без допомоги» – дуже поширена форма перевірки результатів навчання

письмові іспити, що проводяться дистанційно

основна проблема: забезпечення достовірності,
тобто гарантія того, що

- особа, яка проходить тест, насправді є тією особою, якою вона назвалася
- не використовує несанкціоновані допоміжні засоби – матеріали, а також допомогу третіх осіб

технічні засоби (ІТ-інструменти)

- індивідуалізація тесту (випадковий порядок питань) + обмежений, як правило, короткий час для відповіді + відсутність можливості вернутися назад (доповнення відповідей на попередні запитання)
- не дати можливості студенту використовувати комп'ютер, на якому він проходить тест, для будь-яких інших цілей, наприклад, перемикання на іншу програму, щоб проглянути матеріали або зв'язатися з колегою (secure lockdown browsers)
- спостереження (нагляд) за поведінкою студента під час іспиту (proctoring systems)

письмові іспити, що проводяться дистанційно

сумніви/застереження

□ суттєві

які важливі компетенції студента, наприклад майбутнього інженера, можна перевірити, використовуючи методи й інструменти, описані вище

□ що стосуються втручання у приватне життя підконтрольної особи

□ що стосуються можливості використання зібраних даних, якщо університет використовує комерційні **пристрої** інструменти

справа Тілбургського університету (Нідерланди) – іспити з використанням інструменту Proctorio

письмові іспити, що проводяться дистанційно

- контрольовані письмові іспити, які трактуються багатьма університетами як «крайнощі»

рекомендація уникати такої форми перевірки результатів навчання (Vrije Universiteit Amsterdam, Université Libre de Bruxelles) або обмеження обсягу нагляду – введення іспитів із допоміжними матеріалами/«open-book» (University of Sheffield)

- нове покоління інструментів, заснованих на використанні методів штучного інтелекту

приклад

TeSLA (adaptive trust-based e-assessment for learning)

менш інвазійні механізми ідентифікації особи

- аналіз динаміки набору тексту (натискання клавіш на клавіатурі)
- аналіз стилю тексту

письмові іспити, що проводяться дистанційно

інша «філософія»

- зусилля екзаменатора були зосереджені на відповідній підготовці завдань – індивідуалізованих і в той же час досить складних, щоб належним чином оцінити суттєві компетенції студентів, що здають іспит

приклад (власний досвід, 1980-ті рр. 20 ст.)

іспит з предмету «Мікропроцесорні технології» для групи близько 60 студентів

- студенти могли використовувати всі види допоміжних засобів (підручники, конспекти ...).
- одне завдання – складне (зміст заповнював аркуш А4)
- зміст: визначити, що відбуватиметься у мікрокомп'ютері, який виконує задану програму, параметри якої – індивідуалізовані дані (наприклад, коди ASCII першої, третьої та п'ятої літер в прізвищі студента)

ПЛАН ПРЕЗЕНТАЦІЇ

- дистанційне навчання і «стаціонарне» навчання
- основна проблема – перевірка результатів навчання
- чи потрібні іспити? а якщо ні, то що натомість?**
- і що ще?
- підсумки

іспит – що ми перевіряємо?

Іспит чи інший синхронний (одночасно для всіх студентів) письмовий тест – типова форма перевірки результатів навчання на заняттях,

- що залучають студентів у низькому/помірному ступені
- що розвивають компетенції, розташовані на нижчих рівнях таксономії Блума (запам'ятовування, розуміння, іноді – застосування набутих знань)

Чи такі компетенції студента, наприклад, майбутнього інженера, ми хочемо розвивати й перевіряти?

якщо не іспит, то що?

При інших методах навчання, напр. problem/project-based learning, що розвивають компетенції з вищих рівнів таксономії Блума (аналіз, синтез, оцінка, створення), перевірка результатів навчання

- що проводиться асинхронно (для кожного студента в різний час)
- що розподілена в часі (протягом усього семестру)
- що включає аналіз поданих студентом документів – звітів з послідовних етапів вирішення завдання чи проблеми, виконаних проектів пристроїв тощо.

традиційний письмовий іспит – зайвий
може бути усний іспит, наприклад, у формі відкритого захисту проекту за участю інших студентів/зовнішніх осіб

Перенести цей тип перевірки результатів навчання в Інтернет не складно

PBL і масове навчання

Цей метод навчання (PBL) і перевірки результатів навчання – можливий також для «масових» предметів

приклад

Університет Маастрихта

School of Business and Economics (приблизно 4000 студентів)

предмет *Management of Organisations and Marketing*, для всіх студентів першого курсу (приблизно 1000 студентів) – що викладається за формулою PBL (problem-based learning)

до речі: у відділенні є лише один зал аудиторного типу (500 осіб); решта приміщень для викладання – невеликі кімнати, де команди студентів працюють і зустрічаються зі своїми наставниками (серед наставників багато студентів навчання 2-го і 3-го ступеня)

ПЛАН ПРЕЗЕНТАЦІЇ

- дистанційне навчання і «стаціонарне» навчання
- основна проблема – перевірка результатів навчання
- чи потрібні іспити? а якщо ні, то що натомість?
- і що ще?
- підсумки

індивідуалізований зворотний зв'язок

Один з ключових елементів, що визначає якість навчального процесу, - універсальний, але особливо важливий в онлайн-навчанні:

обсяг і характер індивідуалізованої інформації, що надається студенту викладачами

індивідуалізований зворотний зв'язок

приклад 1 (власний досвід – 1992 рік)

University of Rochester (USA), Dept. of Electrical Engineering

предмет *Digital Design* для студентів першого курсу (приблизно 100 студентів)

інспекція команди експертів ABET (Accreditation Board for Engineering and Technology)

предмет зацікавлення:

- теми домашніх робіт
- теми проектів, що виконуються студентами (в лабораторії)
- теми екзаменаційних завдань
- студентські роботи (як вони впоралися)
- **метод оцінювання робіт студентів: позначені помилки, коментарі й зауваження, зроблені перевіряльником (кількість, якість)**

індивідуалізований зворотний зв'язок

Індивідуалізована інформація, що надається студенту, не обов'язково повинна створюватися викладачами. Вона може бути продуктом інших студентів і бути однаково корисною й цінованою

індивідуалізований зворотний зв'язок

приклад 2 (власний досвід – весна 2020)

Варшавський технологічний університет, факультет електроніки та інформаційних технологій

предмет (факультатив) *Технологія створення презентацій* для студентів 3-го курсу навчання (приблизно 30 студентів), що викладається дистанційно (платформа – MS Teams)

6 завдань, виконаних студентами, серед яких:

- представлення презентації (заняття за участю всіх студентів)
- запис і розміщення в хмарі трихвилинної презентації за формулою, подібною до тієї, що вимагається у конкурсі FameLab (British Council)

студенти оцінювали і коментували виступи своїх колег, використовуючи відповідним чином підготовлені анкети, доступні в Інтернеті

кожен студент – автор презентації чи запису, отримував:

- **оцінки і коментарі лекторів**

індивідуалізований зворотний зв'язок

приклад 2 – продовження

...

студенти оцінювали і коментували виступи своїх колег, використовуючи анкети, доступні в Інтернеті

Спостереження

- значна активність студентів – вони коментували виступи колег охочіше, ніж ми очікували
- рівень роботи і підсумкові оцінки – вищі, ніж у попередні роки (коли заняття проводились в університеті)
- механізм оцінки колег також може бути впроваджений під час занять, що проводяться в університеті, однак для цього потрібно ввести зобов'язання/рекомендацію щодо використання студентом власного мобільного пристрою з доступом до Інтернету

в умовах дистанційного навчання такий доступ забезпечується автоматично, що значно полегшує реалізацію прийнятої концепції освіти

ПЛАН ПРЕЗЕНТАЦІЇ

- дистанційне навчання і «стаціонарне» навчання
- основна проблема – перевірка результатів навчання
- чи потрібні іспити? а якщо ні, то що натомість?
- і що ще?
- підсумки

що далі (у стані нової нормальності)?

- продовження вимушеного обставинами процесу трансформації моделі навчання
- використання досвіду для впровадження подальших значних змін – перетворення рішень, що функціонують в надзвичайному онлайн-режимі, у високоякісне змішане навчання (blended learning)
- розроблені рішення – надзвичайно гнучкі, що дозволяють – за необхідності – швидкий перехід до повністю віддаленого режиму навчання

можливість використання кризової ситуації для «приготування невиконаних уроків» і, таким чином, поліпшення якості навчального процесу

приготування невиконаного уроку

- виключення практик, які важко застосувати у віддаленій версії, і які, в той же час, не відповідають баченню навчання, метою якого є підготовка випускника університету до функціонування в інформаційному суспільстві XXI століття

приклад такої практики:

іспити і колоквіуми, під час яких студент технічного університету – майбутній інженер – не може використовувати вихідні матеріали

нові рішення

- ❑ поширення моделі перевернутої освіти (flipped education), особливо якщо санітарні обмеження не дозволятимуть присутності великих груп студентів в одній аудиторії
- ❑ використання викладачами зворотного зв'язку зі студентами в режимі реального часу під час занять (Mentimeter тощо)
- ❑ використання засобів освітньої аналітики (learning analytics), в т.ч. для підтримки індивідуалізації навчального процесу
- ❑ тести за формулою «„take home» (студент отримує завдання або проблему для розв'язання і вирішує самостійно або в команді вдома, а наступного дня представляє рішення)

Нові технології створюють нові можливості, але хороша дидактика є універсальною і значною мірою не залежить від наявності тих чи інших технічних рішень

посилання на «далеке минуле» (приклади) –
навмисне

В дискусіях на тему моделі навчання на вищому рівні ми приділяємо занадто багато уваги – тепер, певною мірою, за необхідністю – інструментам, а занадто мало питань концептуально правильної підготовки занять – використанню методів, які працюють незалежно від наявності тих чи інших інструментів

*І Школа стратегічного управління у вищій освіті
для ректорів/проректорів університетів України – цикл вебінарів
проект MNiSW-PW (Міністерства науки і вищої освіти – Варшавського
технологічного університету)*

Вдосконалення методів навчання, у тому числі дистанційного навчання, і дистанційної перевірки результатів навчання

Анджей Красневський
Варшавський технологічний університет

5 листопада 2020 р.